

PROF. MR J. VAN DER POEL
(16 FEBR. 1888-30 DEC. 1982)
BURGER VAN ROTTERDAM VAN 1938-1968

DOOR PROF. MR H. SCHUTTEVÂER

'Een man van grooten bedrijve, besogne, memorie en directie, ja, singulier in alles' (Resolutieboek Staten van Holland over J. van Oldenbarnevelt)

Om dit hooggestemde citaat – alsdan echter met nòg enkele adjectieven – waar te maken voor de zó veelzijdige persoon van J. van der Poel, zou mogelijk meer ruimte dan enkele bladzijden gepast zijn. Ik moet mij hier tot grepen, summiere aanduidingen soms, bepalen, mij daarbij voorts beperkende tot Van der Poels Rotterdamse periode, die rond dertig jaar beslaat. Hij was daar van 1938-1953 Directeur van 's Rijks Belastingen, hij gaf in 1939 het aanzijn aan de Rijksbelastingacademie, hij schiep in de oorlog het Nederlands Belastingmuseum en gaf daaraan leiding tot eind 1967.

Na zijn eindexamen HBS moet Van der Poel gezegd hebben, zich een maatschappelijke loopbaan te wensen, waarin hij het 'niet zo druk' zou krijgen, zodat hij tijd zou overhouden voor tekenen, schilderen en werk op literair gebied. Hij moet zichzelf dan toen maar onvoldoende gekend hebben! Weliswaar heeft hij nog tijd kunnen vinden voor artistieke hobby's – hij was een verdienstelijk schilder en tekenaar –, maar ambtelijk en wetenschappelijk heeft hij zich nimmer ontzien. Integendeel, hij haalde het werk – veel en van velerlei aard – naar zich toe en rustte nimmer. Men oordele:

Van der Poel werd, na volbrachte studie, in 1912 aangesteld tot surnumerair der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen en werkte als jong inspecteur aan het Departement van Financiën en vervolgens op diverse inspecties. De studie laat hij niet varen. In 1932 behaalt hij uiteraard als extraneus, de meesterstitel; in 1942 volgt te Utrecht, cum laude, de graad van doctor in de rechtsgeleerdheid. De dissertatie lag op de grenzen van bestuurs- en strafrecht en was breed historisch onderbouwd. Inmiddels is Van der Poel ambtelijk al vèr vooruit geschoten: Directeur te Rotterdam

in 1938. Men denke echter allerminst aan een sedentaire ambtsvervulling! Al van 1930 af zien wij hem als regeringsafgevaardigde op internationale conferenties op verkeers-, luchtvaart- en douanegebied (Praag, Londen, Montreal, Cannes, Genève). Een half jaar vertoeft hij in Iran, als douaneadviseur van de Regering aldaar. Na de oorlog vragen de problemen in Beneluxverband zijn aandacht. Hoge onderscheidingen vallen hem ten deel: er zijn vier commandeurschappen (waaronder dat in de Orde van Oranje-Nassau) en, al veel eerder, de Nederlandse Leeuw. Utrecht eert zijn alumnus door toekenning van de zilveren medaille van de Faculteit van Rechtsgeleerdheid. Prins Bernhard reikt aan Van der Poel in 1958 de zilveren anjer uit. Schepping en opbouw van het Nederlands Belastingmuseum zijn daartoe de drijfveer geweest.

Een haast grenzeloze werklust en -capaciteit is bij en naast dit alles bevorderlijk geweest aan de verschijning van een groot aantal studies (boeken, kleinere monografieën) van zijn hand, deze niet slechts op het terrein van de belastingen, maar ook van o.m. historie, handelspolitiek en strafrecht. Een bibliografie van 1958 (Uitgave Kluwer, Deventer) vermeldt al vele honderden geschriften. Van deze noem ik hier alleen zijn, door steun van de Erasmusstichting mogelijk gemaakte, fraai geïllustreerde Geschiedenis van het Fiscaal Zegel. Van der Poel ziet bovendien kans tientallen jaren een redacteurschap van het Weekblad der Belastingen (thans: Weekblad voor Fiscaal Recht) uit te oefenen en waar te maken.

Een volgend facet van Van der Poels 'grooten bedrijve en besogne' is de stichting van het Belastingmuseum. Een door hem al sinds 1936 bijeengebrachte verzameling wordt in de meidagen van 1940 volkomen verwoest. Terstond legt hij de grondslagen voor een nieuwe verzameling, die uitgroeit tot het Nederlands Belastingmuseum, waaraan naderhand de naam van de stichter en vormgever is verbonden. Ik acht het voor de lezer van dit Jaarboekje niet nodig aard en strekking van dit museum – waardig gehuisvest aan de Parklaan – te schetsen. Het vindt in de wereld zijn weerga niet; het mag gezien worden en – gelukkig – het wordt gezien: meer dan 11.000 bezoekers in 1982. Tot einde 1967 is Van der Poel de energieke, kunstzinnige en vindingrijke Directeur gebleven. Zijn werkzaamheden schiepen voor Rotterdam een cultuurmonument van klasse.

Wederom een facet. In 1939 besluit het Ministerie van Financiën aan de opleidingen voor de hogere kaders van de belastingdienst een

nieuwe structuur te geven. Aan Van der Poel wordt daartoe echter weinig meer dan alléén de *naam* van het nieuwe instituut (*Rijks-belastingacademie*) ter hand gesteld! Hij is het geweest die te Rotterdam aan het geheel vorm en inhoud gaf, op wiens initiatief zich een studentensamenleving ontwikkelde, die leidde tot een aan de persoonsvorming bevorderlijke corpsgeest, waardoor gebroken werd met de tot dan in de dienst bestaande gescheidenheid van de dienstonderdelen (directe belastingen, invoerrechten en accijnzen en registratie en domeinen). Het is aan Van der Poel duurzaam een grief geweest dat de studenten niet door en bij hun afstuderen een meesterstitel verwierven en daarmee een *ius promovendi*. Echter, de aard van het instituut (een opleiding ten behoeve van het Ministerie van Financiën) moest zodanige ontwikkeling wel een vrome wens doen blijven. Zodat, toen het manco dan werd opgeheven (de studie werd in 1958 universitair, het resultaat van het werk van een Commissie-Beel), daarmee tevens het einde van de RBA werd ingeluid! Met het badwater werd echter ook het kind (de invloed van een vorming in een kader als aan de RBA) weggeworpen. Die prijs blijkt inmiddels wel te hoog te zijn geweest: herziening, opnieuw, van de recrutering van de a.s. hoofdamttenaren is in een gevorderd stadium van voorbereiding. In zover is toch het gelijk aan Van der Poels zijde geweest!

Van der Poel is niet meer onder ons. Ik ben met hem sinds 1942 in vriendschap verbonden geweest. Natuurlijk had hij zijn 'défauts'; die waren te zien als verhoudingsgewijze onbeduidende begeleidingsverschijnselen van zijn grote kwaliteiten. Zijn veelzijdige belangstelling en zijn soms onstuimige voortvarendheid konden maken dat hij wel eens te snel van stapel ging, dat hij zich niet de tijd gunde tot ordelijk voorbereiden of afwerken van voordrachten en publicaties. Graag was hij het middelpunt, hij hield van een zekere 'glamour' rond zijn persoon. Deze dingen werden hem grif ten goede gehouden: was Van der Poel niet een klasse apart?

Vrienden en oudleerlingen (onder hen ook leden van de Hoge Raad, staatssecretarissen, hoogleraren) denken in dankbare genegenheid aan hem terug. Dit ook wegens de grote gaven van zijn *hart*: zijn spontane, impulsieve, soms kinderlijke geest, zijn sprankelend gevoel voor humor, zijn eenvoudige menselijkheid, zijn ijver en lichtbewogenheid, zijn warme belangstelling voor hen die hem na stonden: Johannes van der Poel, – ja, singulier in alles.